НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОПОДАТКУВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

AREAS OF IMPROVEMENT OF TAXATION OF SMALL BUSINESS IN UKRAINE

УДК 336.225.3
https://doi.org/10.32843/bses.50-49

Грановська І.В.
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

Hranovskaya Inna
Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University

У статті розглянуто напрями вдосконалення оподаткування малого бізнесу в Україні. Як показує аналіз міжнародного досвіду, однією з ключових рушійних сил для подолання безробіття, активізації інноваційної діяльності та розвитку держави є малий бізнес, який мобілізує велику кількість виробничих і фінансових ресурсів, що впливають на рівень розвитку всієї країни, а найважливішим інструментом впливу на діяльність малого бізнесу є процес оподаткування, оскільки податки є основним джерелом надходження капіталу до бюджетів, що підвищує рівень життя населення, допомагає у формуванні конкурентоспроможного середовища, збільшує кількість інвестицій в економічне середовище країни. Від активності малого бізнесу досить сильно залежить економічний розвиток держави. Саме тому набуває доцільності розгляд питання про вдосконалення оподаткування малого бізнесу з урахуванням зарубіжного досвіду та можливості його втілення в реалії української економіки.

Ключові слова: *оподаткування малого бізнесу, система оподаткування, малий бізнес, спрощена система оподаткування, єдиний податок, податки, єдиний соціальний внесок, малі підприємства, наймана праця, фізична особа – підприємець.*

В статье рассмотрены направления совершенствования налогообложения малого бизнеса в Украине. Как показывает анализ международного опыта, одной из ключевых движущих сил для преодоления безработицы, активизации инновационной деятельности и развития государства является малый бизнес, который мобилизует большое количество производственных и финансовых ресурсов, влияющих на уровень развития всей страны, а самым важным инструментом влияния на деятельность малого бизнеса является процесс налогообложения, поскольку налоги являются основным источником поступления капитала в бюджеты, что повышает уровень жизни населения, помогает в формировании конкурентоспособной среды, увеличивает количество инвестиций в экономическую среду страны. От активности малого бизнеса достаточно сильно зависит экономическое развитие государства. Именно поэтому приобретает целесообразность рассмотрение вопроса о совершенствовании налогообложения малого бизнеса с учетом зарубежного опыта и возможности его воплощения в реалии украинской экономики.

Ключевые слова: *налогообложение малого бизнеса, система налогообложения, малый бизнес, упрощенная система налогообложения, единый налог, налоги, единый социальный взнос, малые предприятия, наемный труд, физическое лицо – предприниматель.*

The article deals with the main directions of improvement of taxation of small business in Ukraine. Therefore, in the period of integration of the Ukrainian economy into the world, the main task of tax policy in the country remains to create favorable conditions for the development of small business, which will help to increase budget revenues, create a competitive environment in the labor market and eliminate problems related to payment of taxes. According to the analysis of international experience, one of the key drivers for overcoming unemployment, stimulating innovation and developing the state is small business, which mobilizes a large number of production and financial resources that affect the level of development throughout the country. The most important tool for influencing small businesses is the taxation process. With tax levers, you can grow or restrict business activity through incentives and support. One of the government's small business development measures is the introduction of a simplified tax system that reduces time and effort on tax accounting and reporting. The economic development of the state becomes quite dependent on the activity of small business. This segment is quite mobile, responds quickly to changing market conditions, creates a healthy competitive environment, and mobilizes a large amount of production and financial resources. It is also able to address pressing socio-economic issues. It is a source of capital inflows to the budgets, increases the standard of living of the population, helps in the formation of a competitive environment, and increases the number of investments in the economic environment of the country. In today's economic environment, small businesses face many challenges: ongoing reform of tax legislation; tax pressure; complexity of access to credit resources for the purchase of current and current assets; lack of sufficient skills of the staff, as their training requires a considerable amount of financial resources; lack of real incentives on the part of state authorities; the presence of administrative barriers, etc. That is why it becomes expedient to consider the issue of improving the taxation of small business, taking into account foreign experience and the possibility of its implementation in the realities of the Ukrainian economy.

Key words: *small business taxation, taxation system, small business, simplified taxation system, single tax, taxes, single social contribution, small enterprises, hired labor, entrepreneur.*

Постановка проблеми. Малий бізнес є ключовим суб'єктом на ринку, тому держава повинна розсудливо підійти до його оподаткування, оскільки цей сегмент ринку вкрай гнучкий та може миттєво відреагувати на зміни кон'юнктури ринку, утворити здорове конкурентне середовище, мобілізувати велику кількість виробничих і фінансових ресурсів. Також він стає спроможним вирішувати гострі соціально-економічні питання, є джерелом надходження капіталу до бюджетів, підвищує рівень життя населення та збільшує кількість інвестицій в економічне середовище країни, тому науково-необґрунтовані реформи в податковій системі можуть призвести до погіршення в соціально-економічному розвитку країни, як наслідок, зменшиться кількість малих підприємств, які приведуть до нової хвилі тінізації та збільшать обурення в суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню теоретико-методологічних основ оподаткування малого бізнесу в Україні присвячували свої роботи численні вітчизняні науковці, зокрема В.А. Батковський, Г.М. Білецька, С.В. Войтко, В.О. Григоренко, В.В. Іванов, С.І. Логвіновська, В.М. Мельник, Г.Т. Михальчинець.

Постановка завдання. Мета статті полягає в обґрунтуванні напрямів удосконалення оподаткування малого бізнесу в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Податкова система України є досить складною, що погіршує конкурентоспроможність нашої економіки. Про це свідчить позиція нашої держави в міжнародному рейтингу простоти ведення бізнесу. В цьому рейтингу за показником «Сплата податків» у 2018 р. Україна займає 84 сходинку серед 188 інших держав. Зміни, що відбуваються в податковому законодавстві протягом останніх років, тільки погіршують ситуацію та збільшують податковий тиск на малий бізнес [1].

Для більш детального розкриття проблеми оподаткування малого бізнесу в Україні розглянемо приклади зарубіжних систем оподаткування. Найбільш поширеним у практиці зарубіжних країн є спрощене оподаткування. «Поставлене» оподаткування у своєму чистому вигляді зустрічається набагато рідше й використовується лише в тих випадках, коли контролюючі органи мають сумніви щодо правильності розрахунків та обчислення податкових зобов'язань.

Наприклад, в Австрії всі види господарств, незважаючи на їх юридичний статус, підлягають оподаткуванню на підприємницьку діяльність. Таке оподаткування складається з двох частин. Першою є податок на прибуток підприємства, а другою – податок на фонд заробітної плати. В Нідерландах відбувається стягнення єдиного (комбінованого) податку, що складається з прибуткового податку та податку на соціальне страхування. Щодо Японії, то на рівні місцевих податків відбувається стягнення корпоративного муніципального податку. Такий податок складається з префектурного й міського або міського та районного (наприклад, Токіо).

Як в Україні, так і в Польщі фізичні особи мають вибір не тільки між загальною та спрощеною системами оподаткування, обліку та звітності, але й між окремими спрощеними. Підприємець може перейти на ту систему, яка дає йому змогу вести свій бізнес із найбільшою ефективністю.

Польська спрощена система оподаткування доходів фізичних осіб передбачає дві форми спрощеного оподаткування, а саме єдиний податок від облікових прибутків та карту податків, тобто фіксований податок. У Польщі платник податків залишається на спрощеній системі оподаткування до того часу, поки не ліквідує господарську діяльність або не перейде на іншу форму оподаткування. Розміри фіксованого податку, тобто податкової карти, в Польщі, як і в Україні, визначаються відповідно до таблиць місячних ставок податків на доходи, які окреслюють граничні ставки й встановлюються щорічно. Проте в Польщі на визначені види діяльності цей податок має особливість: залежно від кількості найманих працівників ставка податку може змінюватись, наприклад, на 40% від ставки податку без працевлаштування працівників, на 20% від ставки податку в разі працевлаштування двох працівників, на 10% в разі працевлаштування чотирьох чи п'ятьох людей.

Як бачимо, спрощена система оподаткування в Польщі не лише допомагає виробничій діяльності підприємців, але й сприяє подоланню безробіття.

Зазначимо, що в зарубіжних країнах для більш ефективного стимулювання малого бізнесу використовуються два податкові механізми, такі як спрощена система та створення особливих умов оподаткування, а саме спеціальних податкових правил або загальних з пільгами для малого бізнесу.

У Японії підтримку малого та середнього бізнесу здійснюють Національна фінансова корпорація, що займається фінансовою підтримкою малих та приватних підприємств; Корпорація фінансування малого бізнесу, що здійснює інвестиційні позики, підтримку технічних проєктів, модернізацію та технічне переоснащення виробничої сфери малого бізнесу; міський банк «Секо Тюкін Банк», що займається фінансування кооперованих об'єднань малих та середніх підприємств. У Японії сума граничного доходу становить приблизно 13 млн. дол. зі ставкою податку 18%. Підприємства мають не більше 30 найманих працівників. Зауважимо, що базою оподаткування в Японії є перші 8 млн. єн доходу, а сплачений капітал має бути менший за 100 млн. єн.

Цікавим для розгляду є досвід Південної Кореї, оскільки вона має 15 урядових організацій для розвитку малих та середніх підприємств, зокрема Корейську Федерацію малого бізнесу; Індустріальний банк Кореї; Банк дрібної і середньої промисловості; Корейський фонд по гарантіях кредитування (дає гарантії за всіма кредитами малого бізнесу, сприяє ініціативам держави); Корпорацію сприяння малому і середньому бізнесу; Корейський фонд по гарантіях кредитування у сфері технології (фонд займається підтримкою нових технологій у малому бізнесі). При Міністерстві торгівлі й промисловості створено Бюро малого бізнесу, яке підтримує створення малих підприємств, виступає гарантом перед банками, видає безповоротні субсидії та здійснює різнобічну адміністративну підтримку, допомагає реєструвати, навчає фахівців. Саме на це міністерство покладено завдання формування, координації та здійснення політики у підтримці малого бізнесу.

У Швейцарії податок сплачується за єдиною ставкою, замінюючи прибутковий податок, а в деяких кантонах і податок на власність. Усі кантони справляють податки «у джерела» з доходів іноземних громадян, тимчасово працюючих у Швейцарії, проте деякі кантони справляють податок за єдиною (фіксованою) ставкою з іноземців. Протягом 10 попередніх років іноземні громадяни не повинні займатися жодною підприємницькою діяльністю. Платники самостійно вибирають, яку застосовувати систему

оподаткування, єдину ставку чи звичайну, тобто надається право самостійного вибору та добровільності на основі альтернативного підходу [2].

Результати досліджень умов оподаткування малого бізнесу в зарубіжних країнах дали змогу сформувати такі напрями податкових стимулів [3]:

– максимальна раціоналізація, спрощення, зрозумілість, розроблення додаткової інформації та податкове консультування;

– зниження ставок прибуткового податку для підприємств загальної системи оподаткування задля покращення грошового надходження та стимулювання попиту, що дасть змогу цим компаніям зберегти свою конкурентоспроможність на міжнародному ринку (Канада, Італія, Росія, Чехія, Угорщина, Україна, Нідерланди);

– зміна ставок непрямих податків для підтримки попиту шляхом зниження вартості товарів і послуг (Англія, Канада, Франція, Індія, Росія, Швейцарія, Бразилія, Чехія).

Після прийняття ПКУ відбулось реформування єдиного податку, тобто він був віднесений до місцевого податку, змінились категорії платників податку, спростився контроль за його сплатою.

Спрощена система оподаткування, обліку та звітності надає малому бізнесу такі переваги:

– спрощення процедури, порядку та реєстрації платника податку;

– перехід на єдиний податок в будь який час;

– можливість вибору, сплачувати ПДВ чи ні;

– значно спрощена процедура ведення поточного бухгалтерського обліку та форм фінансової звітності;

– зменшення кількості паперової інформації та спрощення порядку подання податкової звітності.

Окрім переваг спрощеної системи оподаткування малого бізнесу, науковці відзначають недоліки, такі як:

– існування певних обмежень обсягу виручки малого бізнесу залежно від групи платника податку, які дають право використовувати спрощену систему оподаткування;

– можливість сплачувати єдиний податок фізичним особам авансом за звітний період без урахування фактично отриманого доходу від здійснення діяльності;

– застосування єдиних податкових ставок для всіх категорій платників незалежно від обсягів виручки за звітний період;

– відсутність пільгових умов кредитування, відсутність звільнення новостворених суб'єктів від оподаткування на кілька перших років діяльності [4].

За результатами аналізу особливостей функціонування систем оподаткування малого бізнесу можна виділити цілу низку вагомих проблем:

– законодавство у сфері оподаткування малого бізнесу є складним та незрозумілим;

– потребує реформування сам механізм нарахування єдиного податку, оскільки платники сплачують інші платежі, зокрема єдиний соціальний внесок, тому за своєю економічною сутністю він не є єдиним;

– не всім зрозумілий механізм того, як здійснюється розрахунок із бюджетами;

– підприємства не можуть використовувати спрощені процедури оподаткування для тих, які на невелику суму перевищують поріг за масштабами діяльності;

– відсутнє стимулювання в переході із загальної системи на спрощену систему оподаткування [5].

Для вирішення проблем, пов'язаних з оподаткуванням малого бізнесу в Україні, нами систематизовано та сформульовано такі пропозиції щодо їх вирішення:

1) вдосконалити нормативно-правову базу, а конкретніше, прискорити прийняття Закону України «Про малий бізнес», який зміг би визначити та узагальнити організаційно-правові, економічні засади для підтримування малого бізнесу, дав би чітке й зрозуміле пояснення основних термінів, визначив би центральні напрями державного регулювання та підтримування малого бізнесу, а також потрібно звернути увагу на внесення відповідних змін та доповнень до Законів України «Про підприємництво», «Про власність» тощо;

2) розробити та впровадити спрощену систему бухгалтерського обліку та звітності для малого бізнесу;

3) вдосконалити антикорупційне законодавство;

4) включити єдиний соціальний внесок до складу єдиного податку;

5) додати певні види діяльності, для яких не застосовується спрощена система, щоби зменшити схеми зниження податкових платежів для малого бізнесу;

6) розробити заходи, які будуть стимулювати кредитування та інвестування в малий бізнес, насамперед необхідно пришвидшити розроблення, прийняття цільових та регіональних програм розвитку й підтримки малого бізнесу з потрібним йому фінансовим забезпеченням;

7) сформувати систему фінансової підтримки малого бізнесу, насамперед потрібно забезпечити створення низки нових робочих місць; створити спеціалізовані кредитні установи для забезпечення фінансовими ресурсами малого бізнесу;

8) переглянути забезпечення малого бізнесу, а саме консультативне, кадрове та інформаційне; звернути увагу на відновлення щоквартальної статистичної звітності про діяльність малого бізнесу; створити сприятливі умови для провадження підприємницької діяльності, а також стає актуальним питання створення методики прогнозування розвитку малого бізнесу.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, одним з основних напрямів розвитку економіки країни є стимулювання малого бізнесу, оскільки він

дасть змогу досить швидкими темпами збільшити показники економічного приросту, зокрема розмір ВВП, як основного економічного показника економічного підйому, тому що має можливості швидкої адаптації до змін зовнішнього середовища, участі в міжнародному поділі праці.

Отже, малий бізнес потребує підтримки, переважно державної, щодо відповідних змін у законодавчих та нормативних базах, організації спеціальних державних органів підтримки, консультування, розширення доступу до фінансових ресурсів, допомоги в інноваційних проєктах, інновацій, забезпечення повної та своєчасної інформації, організації навчання працівників.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державна казначейська служба України. URL https://www.treasury.gov.ua/ua (дата звернення: 10.10.2019).

2. Аністратенко Ю.І. Зарубіжний досвід використання спрощеної системи оподаткування. *Legea si viata*. 2015. С. 7–10.

3. Лось А.Ф. Адаптація оподаткування суб'єктів господарювання України до податкових систем в розвинутих країнах світу. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2013. № 4(1). С. 116–124.

4. Логвіновська С.І. Концептуальні підходи до спрощеної системи оподаткування в Україні. *Економічний форум*. 2013. № 3. С. 180–188.

5. Аністратенко Ю.І. Окремі проблемні аспекти переходу на спрощену систему оподаткування, обліку та звітності. *Scientific Letters of Academic of Michal Baludansky*. 2015. № 6. С. 6-8.

REFERENCES:

1. State Treasury Service of Ukraine. Available at: https://www.treasury.gov.ua/en (accessed 10 October 2019).

2. Anistratenko Yu.I. (2015) Zarubizhnyi Dosvid Vykorystannia Sproshchenoi Systemy [Foreign experience of using a simplified tax system]. Legea you viata, pp. 7–10.

3. Los A.F. (2013) Adaptatsiia Opodatkuvannia Subiektiv Hospodariuvannia Ukrainy Do Podatkovykh System V Rozvynutykh Krainakh Svitu [Adaptation of taxation of Ukrainian business entities to tax systems in developed countries of the world]. Bulletin of Khmelnitsky National University, vol. 4, no. 1, pp. 116–124.

4. Logvinovskaya S.I. (2013) Kontseptualni Pidkhody Do Sproshchenoi Systemy Opodatkuvannia V Ukraini [Conceptual approaches to a simplified taxation system in Ukraine]. Economic Forum, no. 3, pp. 180–188.

5. Anistratenko Yu.I. (2015) Okremi Problemni Aspekty Perekhodu Na Sproshchenu Systemu Opodatkuvannia Obliku Ta Zvitnosti [Some of the problematic aspects of the transition to a simplified system of taxation, accounting and reporting]. Scientific Letters of Academic of Michal Baludansky, no. 6, pp. 6-8.